

Nr. 253 – 2002

Knut Bjørn Lindkvist

Gunnar Myrdal og loven om kumulativ kausalitet¹

Summary

The paper discusses the law on cumulative causation by Gunnar Myrdal from 1957. The law is central in a theory of economic development and underdevelopment, and focuses especially upon regional growth, recession and the mutual relations between developing and lagging places and regions. Data from Norwegian fishery regions are used in an empirical test of the law.

Knut Bjørn Lindkvist, dr. polit
Department of Geography, University of Bergen
Breiviksveien 40, N-5045 Bergen
Phone: +-47-55959657, Fax: +-47-55959393
E-mail: Knut.Lindkvist@geog.uib.no

¹ Notatet bygger på et innlegg i "Lov og struktur" - seminaret ved Institutt for sammenliknende politikk, Universitetet i Bergen, 22. mars 2002."

Gunnar Myrdal og loven om kumulativ kausalitet

1. Loven slik Gunnar Myrdal formulerte den

The idea I want to expound is thatin the normal case there is no such tendency towards automatic self-stabilisation in the social system. The system is by itself not moving towards any sort of balance between forces, but is constantly on the move away from such a situation . In the normal case a change does not call forth countervailing changes but, instead, supporting changes , which move the system in the same direction as the first change but much further . Because of such circular causation a social process tends to become cumulative and often to gather speed at an accelerating rate (Myrdal 1957, 13).

.... the principle of interlocking, circular inter-dependence, within a process of cumulative causation has validity over the entire field of social relations. It should be the main hypothesis when studying economic under-development and development (Myrdal 1957, 23)

... By themselves, migration, capital movements and trade are rather the media through which the cumulative process evolves – upwards in the lucky regions and downwards in the unlucky ones (Myrdal 1957, 27).

The main idea I want to convey is that the play of the forces in the market normally tends to increase , rather than to decrease , the inequalities between regions (Myrdal 1957, 26).

... expansion in one locality has "backwash effects" in other localities (Myrdal 1957, 27).

2. Lovens og "lovgiverens" bakgrunn

Gunnar Myrdal ble født i 1898 og døde i 1987. Myrdal ble uteksaminert fra Det juridiske fakultetet ved Universitetet i Stockholm i 1923 og tok her sin doktorgrad i økonomi i 1927. Samme år tiltrådte han sin første vitenskapelige stilling som dosent i politisk økonomi ved universitetet i Stockholm og han ble professor i 1933. Myrdal

var aktiv i politikken, først som sosialdemokratisk medlem av det svenske folketinget fra 1934, og som handelsminister fra 1945 til 1947.

Som politiker og vitenskapsmann i en nordisk politisk kontekst var det nærliggende for Myrdal å inkludere politiske, institusjonelle, demografiske, utdanningsmessige og helsemessige faktorer i sin økonomiske og sosiologiske forskning. Med bakgrunn i sosialteori og systemteori utvikler Myrdal sin teori om økonomisk utvikling og underutvikling som kan brukes for å studere og forklare regional vekst eller tilbakegang, og de gjensidige relasjoner mellom steder og regioner i utvikling eller nedgang.

Tre viktige begivenheter påvirker Myrdals teoretiske utvikling. Fra 1938 begynte Myrdal å arbeide med rasespørsmål i USA for Carnegiestiftelsen. Han ble opptatt av hvordan sosiale faktorer som *levestandard blant sorte og de hvites fordommer* gjensidig påvirker hverandre og bidro til å forsterke relasjonene mellom rasene i negativ eller positiv retning (Myrdal 1944).

Av stor betydning for Myrdal var også den begivenheten som han kaller den store oppvåkningen i de oversjøiske koloniene etter andre verdenskrig. Myrdal sa at det gikk et 'frislepp' over verden. Kolonier som deltok i krigen ble betalt med uavhengighet av seierherrene. "All these poor nations, as they are touched by the Great Awakening, crave economic development as well as national independence" (Myrdal 1957, 7). Utgangspunktet for de frigjorte koloniernes vekst var ikke det beste. Det fantes en liten økonomisk 'overklasse' av land i verden, og en stor økonomisk underklasse (lower class of nations) av land "... where real income per head is only a tiny fraction of what is in the highly developed countries..." (Myrdal 1957, 3).

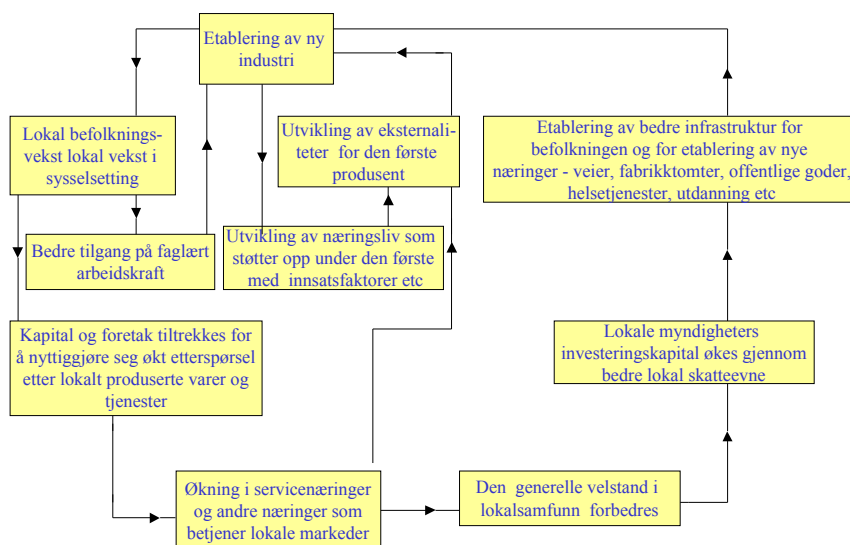
La meg til slutt nevne at Myrdal var generalsekretær for FNs økonomiske kommisjon for Europa fra 1947 og i ti år framover. Her arbeidet han med problemer knyttet til gjenoppbygging av økonomiene etter andre verdenskrig. Den internasjonale utviklingshjelpen kom igang i FN-regi i 1948.

Da Myrdal fikk Nobels minnepris fra Den svenske Riksbanken i 1974 la nobelkomiteen vekt på Myrdals evne til å knytte økonomisk analyse til sosiale, demografiske og institusjonelle betingelser (Kungl. Vetenskapsakademien 1974).

3. Presisering

Anvendt på regional utvikling kan loven om kumulativ kausalitet illustreres på følgende måte for å beskrive vekstprosesser (Figur 1) eller prosesser for regional tilbakegang (Figur 2).

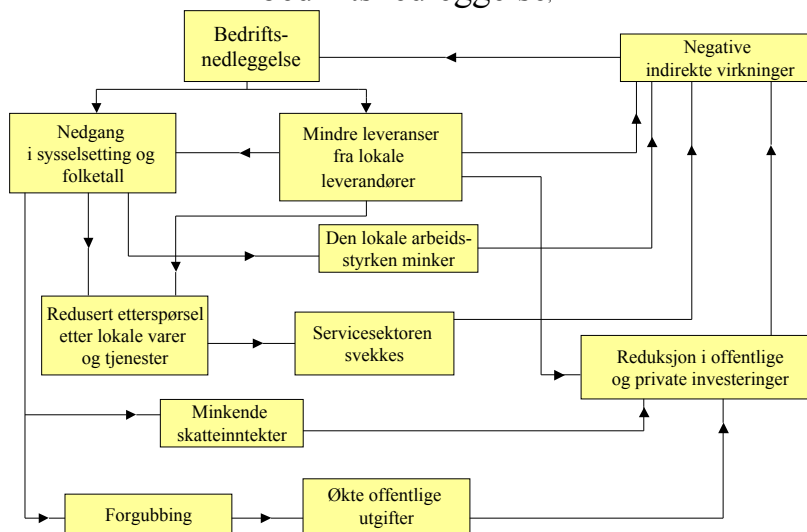
Fig. 1 Myrdals modell av regional kumulativ kausalitet.

Kilde Knox & Agnew 1998, 251

Når en bedrift opprettes et sted eller en ny investering gjøres, skapes grunnlag for vekst i sysselsettingen og lokal etterspørsel øker. Slike markedsendringer trekker til seg nye foretak og ny produksjon, servicenæringer finner nye markeder, og eksternaliteter (utdanning og servicefunksjoner) utvikles for de opprinnelige produsentene. I regionen forbedres den generelle velferden. Mulighetene for de lokale myndighetene til å støtte disse prosessene styrkes gjennom bedre skatteinngang, og de kan forbedre infrastrukturen for produsentene. Sirkulære nedgangsprosesser (figur 2) har i prinsippet samme forløp, men med negative fortegn. En bedriftsnedleggelse svekker de lokale miljøene ved å innsnevre arbeidsmarkedene, redusere servicetilbud og investeringer.

Fig. 2 Kumulativ modell. Negativ sirkulær prosess etter bedriftsnedleggelse.

Kilde Teigen 1999, 155

Loven om kumulativ kausalitet er også en regional relasjonslov, fordi denne loven gir forklaringer på romlig interaksjon mellom vekstregioner og stagnasjonsregioner. For det første skjer en vekstprosess i en sentrumsregion (for eksempel slik figur 1 viser) som en kumulativ konsentrasjon. En ny økning i aktivitet og vekst skjer så i denne regionen og ikke i andre omliggende regioner på grunn av de fordeler de allerede har oppnådd i sentrumsregionen (Keeble 1968, 258). Straks en vekst styrker seg i sentrumsregionen, vil flyt av arbeidskraft, kapital og varer utvikle seg mellom flere regioner som er knyttet sammen slik at vekstimpulsene i vekstregionen styrkes enda mer. Mellom 'heldige' og 'mindre heldige' regioner oppstår altså flytstrømmer av produksjonsfaktorer og goder. Mens sentrumsregionen kommer over i en kumulativ vekst, skapes 'dragsugseffekter' ('backwash effects') for de andre områdene i regionen (slik for eksempel figur 2 viser). De økonomiske aktørene bidrar til denne utviklingen ved å satse sine ressurser i vekstregionen fordi de oppnår større økonomisk avkastning her. Stagnasjonsregionene mister ikke bare sin faglærte arbeidskraft, men også sin egen oppsparte, lokale kapital.

Gunnar Myrdal mente at økonomisk teori og teorien om internasjonal handel var uegnet til å forklare regional utvikling og underutvikling i den situasjonen verden sto overfor i etterkrigstiden. Forutsetningen om 'stabil likevekt' og prinsippet for

sjølregulering som preget de økonomiske neoklassiske teoriene lå fjernt fra virkeligheten, slik Myrdal så det.

Selv om forandringer inntreffer og utløser tiltak som forandrer utviklingsretningen i en region, vil ikke forandringer nødvendigvis utløse mottiltak for å gjenopprette en tidligere balansetilstand slik det ble hevdet i utjevningsmodellene Myrdal bekjempet. I stedet blir de forandringene som allerede er kommet i gang forsterket av disse forandringene, slik at systemet ikke bare beveger seg i den samme retningen som de første forandringene indikerte, men faktisk mye lenger (Myrdal 1957, 13). Myrdal hevder også at markedskreftene virker slik at de øker ulikheter mellom regionene i stedet for å redusere dem (Myrdal 1957, 26).

Forutsetningene i tradisjonell økonomisk vekstteori og økonomiske modeller var utviklet bl. a. av Rostow, Harrod-Domar og neoklassikere som Meade, Samuelson, Solow og Swan. Disse teoriene hevdet opprinnelig at regionale forskjeller i økonomisk vekst og regionale lønnsforskjeller ville kunne utjevnes fordi arbeidskraft og kapital beveger seg fritt mellom regionene (Dedekam 1987). Dette standpunktet var basert på likevektsprinsippet i neoklassisk økonomi som Myrdal var så skeptisk til. Likevektsprinsippet forutsetter at markedskreftene arbeider perfekt mot en likevektstilstand der motstridende krefter balanserer hverandre, og hvor de arbeider 'homeostatisk' for å gjenopprette denne balansen hvis den forrykkes. I enhver økonomi, med et gitt sett av produksjonsfaktorer og goder, finnes der et unikt og optimalt produksjonsmønster og priser som individer alltid prøver å nå fram til for å oppnå det beste utbytte for seg selv. Så lenge eksogent gitte variable som teknologi, befolkning og smak ikke forandres vil alle typer av regionale økonomier prøve å bevege seg henimot denne optimale tilstanden, likevektstilstanden mellom produksjon og priser. Og likevektstilstanden er optimal nettopp fordi den representerer selve maksimum av aggregert behovstilfredsstillelse innenfor en virkelighet med begrensede ressurser. Utgangspunktet for økonomiske likevektsteoretikere er dessuten at regionale økonomiske skjevheter representerer en uønsket ubalansert tilstand for et land. Målsettingen er å bringe denne tilstanden til opphør, fjerne regionale økonomiske ulikheter (Gore 1984). For Myrdal kunne disse teoriene ikke forklare problemet med en tiltakende underutvikling i land utenfor den vestlige verden (Myrdal 1957, Gore 1984).

Også Keeble (1968) sier at likevektsmodellene er lite egnet til å forklare ubalansert utvikling. De regionale variasjoner er for motstandsdyktige, og modellene belyser ikke "the development of spatial variation in the real world" (Keeble 1968, 258). For Keeble, som støtter Myrdal, er mangelen på likevekt en mer realistisk forklaring fordi "economic development is scarcely ever spread evenly over the whole area of a given state unit, but rather concentrated at certain points, producing a mosaic at different levels of economic prosperity" (Keeble 1968, 257). Når økonomene tar imot utfordringen fra Myrdal, sier de også at hvis markedet er stort nok til å trekke til seg nye investorer, blir markedet større og trekker følgelig enda flere bedrifter til seg (Krugman 1991, 1998). Dermed er en sirkulær utvikling på gang som på en måte forklarer seg sjøl.

4. Generalitet, kritikk og formalisering

I Myrdals teorier er romlige perspektiver klart tilstede. De materielle og immaterielle, sosiale og økonomiske strukturer (deriblant de ikke-økonomiske faktorene) i loven om kumulativ kausalitet er lokalisert til regioner av forskjellig geografisk størrelse. For det første har de ikke-økonomiske faktorene hos Myrdal en lokalisering *innenfor* eller *utenfor* et sosialt system. Myrdal mener det er viktigst å analysere kausale interrelasjoner innenfor systemet som et resultat av interne prosesser og 'outside pushes and pulls' (Myrdal 1957, 18). Når Myrdal så skal beskrive hvordan de sirkulære kausalprosessene starter, plasserer han ofte det sosiale systemet i et lokalsamfunn (s. 23). Virksomheten til kausalprosessene vil gjøre "the community more attractive to businesses and workers" (s. 25). Lokalsamfunnet endrer karakter og får nå et grunnlag for ytterligere vekst internt. Men siden lokalsamfunnet er knyttet til andre samfunn, får endringsprosessene også et fotfeste eksternt for lokalsamfunnet. Vekstprosessen trekker til seg nye investeringer og flere arbeidere, og skaper 'external economies favourable for sustaining its continuation' (s 25).

Også markedskreftene som gir avkastning 'over gjennomsnittet' har en tendens "to cluster in certain localities and regions, leaving the rest of the country more or less in a backwater" (s. 26). Resultatet er på den ene side favoriserte lokaliteter eller regioner, og på den annen side lokaliteter eller regioner med relativ stagnasjon eller tilbakegang.

Hele boken om utvikling og underutvikling fra 1957 er videre basert på et syn at regional endring preges av sentrum/periferi - strukturer. Han skiller mellom den 'økonomiske overklasse av nasjoner'(s. 3) (geografisk bestemt til de nordamerikanske statene og landene i Sentral Europa og Nordvest Europa) og til den store gruppe av 'svært fattige land' utenfor dette geografiske området.

Hvis man går ned på region-nivået og nivået for 'locality' viser sentrum/periferi - strukturene seg igjen som relasjoner mellom flere regioner slik at "... expansion in one locality has 'backwash effects' in other localities" (s. 27). De kumulative prosessene får virkninger gjennom migrasjon, kapitalbevegelse og handel som virkemidler for å skape oppgangprosesser i 'heldige' regioner og nedgangprosesser i 'uheldige regioner'.

Sentrum/periferi- strukturene er et produkt av tre ulike prosesser. For det første vil det historiske tilfellet ('the historical accident' (s. 26)) kunne forklare hvorfor noen utviklet seg, mens andre forble underutviklet siden de ikke ble hjulpet fram av denne 'historical accident'. For det andre vil en negativ situasjon knyttet til for eksempel dårlig helse eller mangel på skoler skape en negativ sirkulær utviklingsgang. For det tredje kan den positive utviklingssituasjonen i en lokalitet skape negative effekter i omliggende regioner. De to siste typer av sentrum-periferi prosesser er altså 'dragsugseffektene' (backwash effects). Men sentrum/periferi- strukturen kan *motvirkes* gjennom de mer positive spredningseffektene der "... momentum from a centre of industrial expansion to other localities and regions, operating through increased demands for their products and in many other ways, weave themselves into the cumulating social process by circular causation in the same fashion as the backwash effects..." (s. 31). Resultatet av disse prosessene er at regionene utvikler seg i ulik takt i et land (s. 32). Sentrum/periferi - strukturene finnes med andre ord på alle geografiske nivåer, og bidrar i seg selv til at utviklingsprosesser er kontekstuelle, for å bruke et mer moderne fagspråk enn Myrdal gjorde.

De sosiale faktorene knyttet til forskjellige geografiske nivåer, til kontekstuelle faktorer innenfor hver enkelt region, og til relasjonene mellom romlige nivåer og regioner, synes å ha skapt problemer for økonomenes arbeid med å formalisere loven om kumulativ kausalitet.

Kritikken fra samfunnsøkonomer som for eksempel Paul Krugman dreier seg i hovedsak om at den manglende formaliseringen av teoriene skyldes substansielle

svakheter ved Myrdals utlegning av loven om kumulativ kausalitet. Krugman (1998, 18)) sier at loven om sirkulær og kumulativ kausalitet forutsetter at skalafordeler er viktige prosesselementer, men Krugman har ikke vært i stand til å finne en eneste referanse til den rollen skalafordeler spiller bl.a. hos Myrdal. Teorien om kumulativ, sirkulær kausalitet fantes desuten allerede hos Allyn Young (1928), hos Rosenstein-Rodan og ble referert til av Nurske i 1952. Det Myrdal gjorde var å kapsle inn teorien og gjøre det til en dyd å anvende "less formal and less disciplined approach" (Krugman 1998, 26). Da teoriene til Myrdal (og Hirschman) ikke kunne formaliseres eller presenteres i modellform, kom de til å bli sett på "... not so much wrong as meaningless" (Krugman 1998, 27).

Økonomene vil helst "... explain the world in terms of forces that we know how to model, not in terms of those we don't" (Krugman 1991,6). De geografiske og ikke-økonomiske faktorene utgjorde nettopp slike forhold som var vanskelig å modellere. Likevektsteoretikerne konsentrerte seg om marginal-avkastninger som var konstante, uansett skalafordeler i produksjonen eller samdriftsfordeler i produksjonsområdet, de konsentrerte seg om perfekt konkurranse. Myrdals teorier framhevet tvert i mot friksjoner i den frie konkurransen gjennom 'ikke-økonomiske' faktorer som hopet seg opp i bestemte områder eller ble drenert ut av andre som 'dragsugseffekter'.

Men likevel har altså økonomer som for eksempel Paul Krugman (1991) grepet fatt i loven om kumulativ kausalitet. Han drøfter forutsetningen for regional vekst bl.a. gjennom en undersøkelse av innvirkninger industrisyssetting har på befolkningsvekst og vice versa.

Forbindelsen mellom industrisyssetting og størrelsen på befolkningen framgår av følgende formel

$$S_a = \frac{1 - S_M}{2} + S_M$$

hvor vi først ser² hvordan befolkningsstørrelsen avhenger av industrisyssettingen.

² = den andelen av totalbefolkningen som er sysselsatt i industrien

S_M = andelen av total industrisyssetting som finnes i region A.

S_a = Region A's andel av total befolkning

Denne formelen sier hvordan andelen av befolkningen i en region A av i alt to regioner (A+B) er avhengig av forholdet mellom industrisyssestingens andel av totalbefolkningen, pluss andelen av totalbefolkningen som arbeider i industrien () multiplisert med den andelen av industrisyssesting (S_M) som region A har av all industrisyssesting. Hvis industriandelen i Region A stiger, vil befolkningsandelen som Region A har av totalbefolkningen også stige.

Men industrisyssesting kan også være avhengig av befolkningsstørrelsen. Her er en sirkularitet bestemmende for utviklingen. Sentrums evne til å trekke til seg industri vil få flere til å slå seg ned i sentrum. Krugman (1991) sier dette slik: "Manufacturers want to locate where the market is largest; the market is largest where manufacturers locate" (s. 20).

Nøkkelrollen til etablerte strukturer (eller historien som Krugman kaller dem) avhenger av tre parametre: tilstrekkelig skalafordel ved agglomerasjon, liten t (transportkostnad), dvs tilstrekkelig lav transportkostnad og stor , dvs stor produksjon utenom jordbruket.

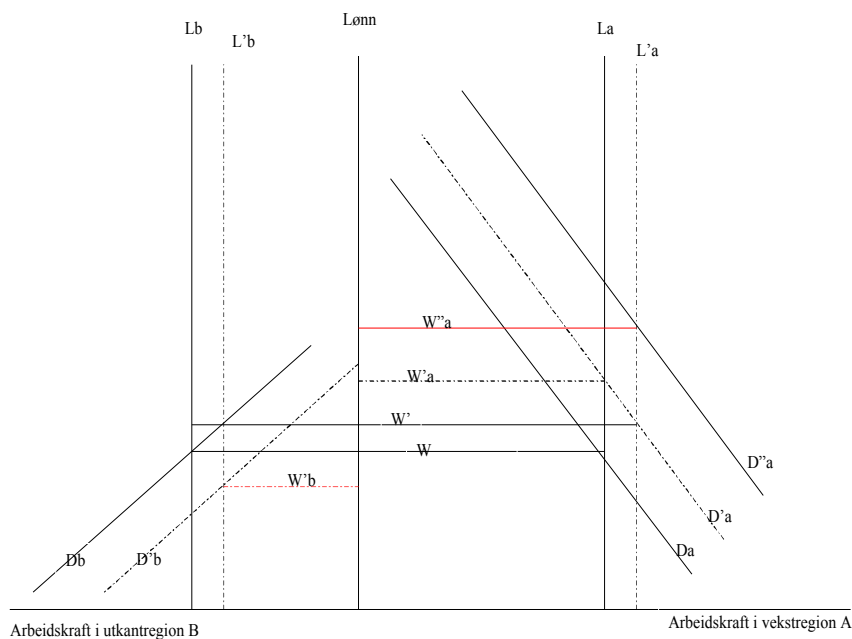
Hvis vi forutsetter at all industriproduksjon finnes i Region B, har Region A en andel av totalbefolkningen som er lik $(1 - \frac{t}{F})/2$. La oss forutsette at salget i selskapene er x og transportkostnaden for å betjene Region A er $tx(1 - \frac{t}{F})/2$, og etableringskostnaden for en fabrikk i Region A er F. Så lenge som $F > tx(1 - \frac{t}{F})/2$ vil industriproduksjonen fortsette i Region B. Når etableringskostnaden er mindre enn transportkostnadene oppheves de etablerte strukturenes nøkkelrolle. Utviklingen kan komme i gang når etableringskostnadene reduseres for eksempel gjennom ny teknologi (Krugman 1991, 21-2).

Med utgangspunkt i disse situasjonene i Region A og Region B kan utviklingsprosesser endre tilpasningen for sysselsettingen i de to regionene.

Disse utviklingsprosessene kan illustreres slik figur 3 viser:

1. Utgangspunktet er samme lønn w i to forskjellige regioner a og b, tilbudene på arbeidskraft L_a og L_b er uelastisk. Etterspørselen etter arbeidskraften er elastisk.
2. Det finner så sted et positivt skift i etterspørselen etter arbeidskraft i A, fra D_a til D'_a . Resultatet er ny lønn (W'_a)

3. Arbeidskraft i B reiser til A. Resultatet er økt lønn i B og lavere i A . Det fører til ny likevekstlønn w' hvor $L_b - L'_b$ i arbeidskrafttilbud i Reg B tilsvarer økning $L_a - L'_a$ i Reg A (ifølge klassikerne).
4. I følge den kumulativ teori vil arbeidskraftkraft etterspørsel reduseres i B, fra D_b til D'_b . I A bosetter folk seg, større etterspørsel blir resultatet her og vi får større etterspørsel etter arb kraft i A, fra D'_a til D''_a
5. Skiftet i D_b fører til redusert lønn i B (W'_b). Skiftet i D'_a fører til økt lønn i A (W''_a).
6. Lønnsforskjellen mellom A og B øker: ny $W''_a - W'_b >$ opprinnelig $W'_a - W$ som følge av første skift fra D_a til D'_a .
7. Økte lønnsforskjeller fører så til ytterligere flytting fra B til A

Figur 3. Migrasjon og lønnsbestemmelse i en kumulativ modell med to regioner (Dedekam 1987, 94)

5. Vekstprosesser og dragsugseffekter, litt empiri fra norsk materiale

Moderne økonomisk geografi antar at det kan skje en spiral-lignende oppbygging av økonomiske fordeler i bestemte geografiske områder ut fra skalaeffekter og institusjonelle forhold, slik Myrdals lov forutsetter og Krugman hevder (1991). For

det første har vi de rene *agglomerasjons-virkningene* eller omkostningsfordeler som enkeltstående selskaper oppnår gjennom sin lokalisering i økonomiske nettverk. Dessuten skapes lokale fordeler av aktiviteter utenfor enkeltforetaket. Slike fordeler er *eksternaliteter* som individuelle foretak høster når de oppnår fordeler av sin lokalisering uten at de sjøl har arbeid for dem i egen organisasjon eller gjennom produksjonen. Også *lokaliserings-økonomien* favoriserer foretak med gunstig markedsposisjon. Her vil bedriftene oppnå kostnadsreduksjoner ved å klumpe seg sammen på bestemte steder og dra nytte av hverandres styrke (Knox & Agnew 1998, 249-250).

Denne kumulative veksten på ett sted blir altså et resultat av agglomerasjonsvirkninger, eksternaliteter og lokaliseringsøkonomi, og den kan ikke utledes av de tidligere neoklassiske modeller. Tradisjonelle lokaliseringsanalyser av fiskeindustrivirkomheter (jfr. Lindkvist 1994) kan ta utgangspunkt i en form for en slags økonomisk essensialisme typisk for neo-klassikerne, som vil si at foretakslokaliseringene følger generelle og rasjonelle lover for å optimalisere lokaliseringsvirkningene. Et teoretisk eksempel på essensialistiske, dype prosesser som frambrakte mønstre og utviklingsbaner for industrilokalisering og regional utvikling, og som man var enig om både i den ny-klassiske, den keynesianske og den marxistiske økonomien (Martin 1994), var Weber's klassiske minstekostnadsteori. Den la til rette for rasjonelle avveinings spørsmål mellom kostnadsfaktorene som ville avgjøre bedriftslokaliseringen. Fiskeindustribedriftene ville lokalisere seg nærmest mulig fiskefeltene hvor den primære foredling fant sted fordi store deler av fisken ikke inngikk i sluttproduktet. Andre lokaliseringvalg ville være kostnadskrevende og irrasjonelle. Det var lite lønnsomt å føre slog og avfall nedover Europa. Derfor ble filetfabrikkene i pionerfasen lokalisert nær fiskefeltene fra Lofoten og nordover, og ikke nær markedene i Paris. Treffsikkerheten i denne analysen svekkes av moderne transportteknologi, markedsinnflytelse og reguleringstiltak. Videreforedlingsbedrifter i norsk fiskeindustri er derfor lagt ned i Norge, og flyttet nærmere markedene utenlands.

En viktig agglomerasjonsvirkning av disse endringene var etterhvert selve oppsamlingen av aktører på noen sentrale steder. Med flere aktører i ett område blir produksjonsmiljøet større og sterkere, og eksternalitetene blir flere.

Fiskeindustribedrifter i sentrumsregionen for norsk fiskerinæring, 'Ålesund-regionen', hadde *i miljøet rundt bedriftene* i hvert fall tilstrekkelig størrelse, kompetanse og evne til å nyttiggjøre seg globale endringsprosesser (Lindkvist 2001). Lokaliseringsøkonomisk har aktørene i Ålesund-regionen mye å hente fra de produksjonsmiljøet de deltar i. Gjennom nærhet i et miljø med mange deltakere kan andres suksess kopieres gjennom imitasjon og ikke gjennom kostbare utviklingsprosjekter. Saltfiskprodusentene i Ålesund lar naboene prøve ut tiltak og tar sjøl i bruk de beste av nye prosesser. I enkelte tilfeller hjelper de hverandre med råstoff og strategisk tenking. Fiskeribedrifter og fiskere i Ålesund-regionen har opparbeidet seg slike miljøgevinster og har vist stor vilje og evne til å nyttiggjøre seg ny teknologi, finanskapital og bedret markedskunnskap, og har derfor kommet til å dominere norsk fiskerinæring.

I fiskerisystemet i Norge er en spesiell type dragsugseffekter merkbar som kan knyttes til virksomheten i Ålesund-regionen. Dragsugseffektene virker slik at vi får en kumulativ negativ spiral som vedvarende forsterker økonomiske ulemper i andre fiskeridistrikter i Norge. I fiskeri-Norge er Ålesund-miljøet blitt så sterkt at aktørene her er i stand til å etablere baser f.eks. i Finnmark gjennom oppkjøp av fiskefabrikker, overføring av fiskeråstoff fra kystflåten til havfiskeflåten som for en stor del er lokalisert til Ålesund og kommunene rundt, og har økt fiskerisysselsetting både på land og hav i forhold til i nord. Siden fangstaktivitetene har vært begrenset av fiskeressurser som er blitt redusert med årene, betyr disse kumulative vekstprosessene i Ålesund at dragsugseffektene har vært merkbar for Nord-Norge, og særlig Finnmark. Denne utviklingen er mot intensjonene i norsk fiskeripolitikk. Mer fisk og produksjon i en sentrumsregion betyr automatisk mindre fisk andre steder. Fordi Ålesund-miljøet sannsynligvis kan sies å være et havfiskemiljø med miljøskadelig fisketeknologi, betyr vekst i dette miljøet også økologiske skader i fiskebestandene (Album, Wiik, Aasjord 2001).

Men relasjonelle eller inter-regionale forklaringer sier ikke alt om regional utvikling. Geografer diskuterte allerede i 1985 hvilke stedsforhold (place-specific conditions) som bidro til utviklingen av lokale styringsinstitusjoner (Sayer 1985, Harvey 1985, Massey 1985). Cox (1998) oppsummerte denne debatten ved å spørre hva det er ved *sted* som gjør at noen steder får makt, mens andre blir mer maktesløse enn før. Sayer

(1985) hevder at makt og interesser har romlige aspekter ved seg, men at stedets innflytelse er vanskelig å påvise. Både Harvey og Massey var uenig med Sayer. Romlige forhold virket, i følge Massey (1985) formende (constitutive of social relations) på sosiale maktrelasjoner og institusjoner for styring, mens Harvey mente at sosiale relasjoner som strukturerte sosial klasse var steds-spesifikke (place-specific). Igjen viser det seg at institusjonelle forhold og lokale maktmønstre kan forklare hvorfor periferi-regionen ikke makter å samle seg om effektive tiltak for å møte framstøtene fra vekstregionen. Lokal maktkamp og uenighet gjør at periferien står maktesløs overfor utfordringene. Dette er mer enn 'historical accident' som både Myrdal og Krugman snakker om. Makt og kamp internt i lokale systemer virker direkte inn på de regionale endringsprosessene og forstyrrer loven om sirkulær kausalitet.

6. Litteratur

Album, G., Wiik, V. og Aasjord, B. 2001: *Bærekraftig fiskeri i Nord-Norge*. Oslo: Novus forlag.

Cox, K.R. 1998: Globalization, Governance, and 'the Difference that Space makes'. *Paper presented at the meeting of the Norwegian Geographical Association*, Oslo, January 7-8, 1998.

Dedekam jr, Anders 1987: *Regionaløkonomi*. Oslo: Universitetsforlaget

Gore, Charles 1984: *Regions in question. Space, development theory and regional policy*. London: Methuen.

Harvey, D.. 1985: *Urbanization of Capital*. Baltimore The John Hopkins University Press

Keeble, D.E. 1968: *Models of Economic Development*. I Chorley, R.J. & Haggett, P.: *Models in geography*. London: Methuen

Knox, P. & Agnew, J. 1998: *The Geography of the World Economy. An Introduction to Economic Geography*. London: Arnold.

Krugman, P. 1991: *Geography and Trade*. Leuven: Leuven University Press

Krugman, P. 1998: *Development, Geography, and Economic Theory*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Kungl. Vetenskapsakademien 09. oktober 1974: Press Release - The Sveriges Riksbank (Bank of Sweden) Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel

Lindkvist, K.B. 1994: Regionale utviklingstrekk i norsk fiskerinæring, bind I og II. *Upublisert doktor polit avhandling*. Bergen: Institutt for geografi.

Lindkvist, K.B. 2001: Governance and territoriality in Norwegian fisheries. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography* 2001; 55(1):9-16

Massey, D. 1985: New Directions in Space. In Gregory, D. & Urry, J.(eds.): *Social Relations and Spatial Structures*. London: Macmillan

Myrdal, G. 1944: *An American Dilemma. The Negro problem and Modern Democracy*. New York: Harpers

Myrdal, G. 1957: *Economic Theory and Under-Developed Regions*. London: Gerald Duckworth

Sayer, A. 1985: The Difference that Space Makes. In Gregory, D. & Urry, J.(eds.): *Social Relations and Spatial Structures*. London: Macmillan

Teigen, H. 1999: *Regional økonomi og politikk*. Oslo: Universitetsforlaget